

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ภูมิหลังและลักษณะพฤติกรรมในช่วงการเปลี่ยนผ่านของผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคอัลไซเมอร์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาแบบย้อนหลัง (Retrospective Study) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการศึกษาในรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โดยคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือเป็นสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุอัลไซเมอร์ อันได้แก่ สามี ภรรยา พี่ น้อง บุตร และหลาน โดยสามารถให้ข้อมูลของผู้สูงอายุในช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่าน คือ ช่วงภาวะการสูญเสียความสามารถทางสมองเล็กน้อยด้านความจำ (Amnesic Mild Cognitive Impairment – Amnesic MCI) ซึ่งเป็นช่วงการเปลี่ยนผ่านจากอาการเสื่อมทางสมองในภาวะปกติของผู้สูงทั่วไป (Normal Aging) สู่ระยะของการเป็นโรคอัลไซเมอร์ (Alzheimer's Disease) ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเริ่มจากการคัดเลือกผ่านทางอินเทอร์เน็ตในเวบบอร์ดของสมาคมผู้ดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อมแห่งประเทศไทย (The Alzheimer's Disease and Related Disorder Association – ARDA) ไปจนกระทั่งได้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณสมบัติครบตามจำนวนที่ต้องการคือ 15 ราย โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักต้องเป็นผู้ที่มีความสมัครใจและมีความยินยอมในการให้สัมภาษณ์

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคล ดังนั้นการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ผู้วิจัยคำนึงถึงสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อผู้ให้ข้อมูลในประเด็นเรื่องการยินยอมของผู้ให้ข้อมูลและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยให้สิทธิแก่ผู้ให้ข้อมูลโดยมีแบบชี้แจงและพิทักษ์สิทธิ ซึ่งมีการอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัย การนำข้อมูลไปใช้ ความมีอิสระในการร่วมวิจัยหรือถอนตัวจากการวิจัย ซึ่งไม่มีผลใดๆ ต่อผู้ให้

ข้อมูล และคำนึงถึงความพร้อมของข้อมูลตลอดเวลา ส่วนการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ชี้แจงกับผู้ให้ข้อมูลว่าไม่มีการเปิดเผยชื่อจริง แต่จะใช้นามแฝงแทน เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนการบันทึกเสียงหรือจดบันทึกข้อความ พร้อมทำลายการบันทึกเสียงเมื่อสิ้นสุดการศึกษา และการนำข้อมูลไปใช้อภิปรายหรือตีพิมพ์ เผยแพร่จะกระทำในภาพรวมเฉพาะในการนำเสนอเชิงวิชาการเท่านั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลและแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview Guide) โดยในแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งพัฒนามาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและการวิจัยเชิงคุณภาพ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) แนวคำถามในประเด็นที่ศึกษาครอบคลุมภูมิหลังของผู้สูงอายุ ในด้านปัจเจกบุคคล ด้านเศรษฐกิจ-สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ประวัติการทำงาน ประวัติการได้รับอุบัติเหตุ ประวัติของสมาชิกในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับโรคอัลไซเมอร์ ฯลฯ ส่วนแนวคำถามลักษณะพฤติกรรมในช่วงการเปลี่ยนผ่านของผู้สูงอายุนั้น ครอบคลุมพฤติกรรมอันเกิดจากการบกพร่องด้านความจำ และความผิดปกติจากการทำงานของสมอง โดยพฤติกรรมนี้จะมีผลจากความผิดปกติจากการใช้ชีวิตประจำวัน จากเดิม รวมถึงแบบสังเกตเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลซึ่งพัฒนามาจากการศึกษาประเด็นเพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้ทบทวนวรรณกรรม

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์คือ แบบสังเกต เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงและแบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) เพื่อบันทึกการสนทนาระหว่างการสัมภาษณ์เชิงลึกในรายละเอียดข้อมูลและประเด็นที่น่าสนใจ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นจากการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพครบถ้วนตามประเด็นหลักในการศึกษา

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับภูมิหลังและลักษณะพฤติกรรมในช่วงการเปลี่ยนผ่านของผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคอัลไซเมอร์ ผู้วิจัยได้ฝึกฝนและพัฒนาการสร้างแนวคำถามจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำแนวคำถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา ความครอบคลุมของข้อความ คำถาม สำนวนภาษา รวมไปถึงความเหมาะสม แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จึงนำไปทดลองใช้สัมภาษณ์กับสมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคอัลไซเมอร์ ซึ่งมีคุณสมบัติในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยนี้ จำนวน 3 ราย (ดูภาคผนวก ก) เพื่อทดสอบ

ความชัดเจนและความครอบคลุมในข้อคำถาม แล้วนำคำตอบที่ได้มาพิจารณาเพื่อให้ทราบถึงข้อบกพร่องของผู้สัมภาษณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ซึ่งการเก็บข้อมูลผู้วิจัยใช้แนวประเด็นคำถามหลักที่สร้างไว้ เก็บข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิหลังผู้สูงอายุในเรื่อง อายุ การศึกษา อาชีพ ประวัติความเครียด ประวัติการใช้ยา ประวัติการได้รับอุบัติเหตุที่เกี่ยวข้องกับสมอง รวมถึงภาวะสุขภาพ และแนวประเด็นคำถามรองเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในเรื่องพฤติกรรมที่ผิดปกติของผู้สูงอายุอัลไซเมอร์ซึ่งผู้ให้ข้อมูลต้องอาศัยความจำกับเหตุการณ์ในอดีตเพื่อให้ครอบคลุมกับประเด็นพฤติกรรมที่ผู้วิจัยศึกษา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้การสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์รวมทั้งใช้เครื่องบันทึกเสียง และการบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Note) โดยอาศัยการสังเกตเพื่อเก็บรายละเอียดทั้งบริบทสิ่งแวดล้อม พฤติกรรม กิจกรรม เหตุการณ์ คำพูดจากการได้ยินและสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นงานวิจัยที่ศึกษาและเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยนำข้อมูลจากภาคสนามมารวบรวมจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหลักในการศึกษา สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์และระยะเวลาในการสัมภาษณ์จะขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จะนัดวันเวลา สถานที่ที่สะดวกในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย โดยส่วนใหญ่สถานที่ที่เก็บข้อมูลจะเป็นที่บ้านของผู้สูงอายุและโรงพยาบาล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่าสองครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามจุดมุ่งหมายในการวิจัย ซึ่งแต่ละครั้งใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 60-120 นาที จนกว่าผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามประเด็นที่ศึกษาเป็นหลัก และจะหยุดการสัมภาษณ์เมื่อข้อมูลมีความครบถ้วนหรืออิ่มตัว (Saturation of Data) โดยพบว่าข้อมูลที่ได้เริ่มซ้ำกับข้อมูลเดิม ไม่มีข้อมูลใหม่ที่เพิ่มเติมจากข้อมูลเดิมที่เก็บรวบรวมได้ ซึ่งในการศึกษานี้ข้อมูลครบถ้วนหรืออิ่มตัวเมื่อได้จำนวนผู้ให้ข้อมูล 15 ราย

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล ในแต่ละครั้งผู้วิจัยนำข้อมูลมาตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับถูกต้องและตรงกับความเป็นจริงหลังจากการสัมภาษณ์ใน

แต่ละครั้ง โดยทุกครั้งผู้วิจัยจะทำการถอดเทปบันทึกเสียงหลังจากการสัมภาษณ์ทันทีเพื่อที่จะสามารถจดจำรายละเอียดและบริบทแวดล้อมในช่วงวันและเวลาได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการให้ความหมายข้อมูลที่ศึกษาเพื่อประโยชน์ต่อการนำไปถามซ้ำ และเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลมีดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2552, หน้า 129-130)

การตรวจสอบความตรง (Validity) ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึกภาคสนาม มาเรียบเรียงและตีความเพื่อถามย้อนกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้ง อันเป็นการตรวจสอบซ้ำ ทั้งนี้ เพื่อยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละราย

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นถูกต้อง โดยพิจารณาตรวจสอบจากแหล่งของข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคล ซึ่งผู้วิจัยทำการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) ร่วมด้วย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปการสัมภาษณ์เปรียบเทียบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึกภาคสนาม รวมไปถึงข้อค้นพบจากที่ทำการศึกษาตลอดจนข้อมูลเอกสาร และรายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานิวมิหลังและลักษณะพฤติกรรมในช่วงการเปลี่ยนผ่านของผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคอัลไซเมอร์ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดระยะเวลาการทำวิจัย ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้มาช่วยในการสร้างข้อสรุปหรือโยงข้อมูลออกมา (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2553, หน้า 107 ; สุภางค์ จันทวานิช, 2552, หน้า 144-146 ; เบญจา ยอดดำเนิน-แอนติจ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์ , 2552, หน้า 39) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการวัดพฤติกรรมซึ่งเป็นเกณฑ์ทางการแพทย์ในการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา โดยแนวทางนี้จะบ่งชี้พฤติกรรมจากความบกพร่องด้านความจำ ร่วมกับความผิดปกติจากการทำงานของสมอง เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถแยกพฤติกรรมความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมของผู้สูงอายุโดยทั่วไปกับพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่กำลังดำเนินเข้าสู่การเป็นโรคอัลไซเมอร์ เพื่อให้ครอบคลุมในรายละเอียดจากการสังเกตมากยิ่งขึ้น โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ คือ ถอดเทปบันทึกเสียง บันทึกข้อมูล อ่านทบทวนข้อมูลอย่างละเอียดหลายๆ ครั้ง เพื่อทำความเข้าใจและให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยจะทำการถอดเทปและบันทึกข้อความที่เกี่ยวข้องของ

ผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละรายในภาพรวมจนกระทั่งเข้าใจ จับประเด็นหลักๆ พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ นำประเด็นหลักที่ได้มาจัดกลุ่มของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อหาความเชื่อมโยงกับการศึกษา ขยายความเชื่อมโยงโดยตีความและหาความหมายเพื่อหาคำอธิบายกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นสาระหลักของผลการวิเคราะห์ และตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยนำข้อความหรือประโยคสำคัญจากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังและลักษณะพฤติกรรมในช่วงการเปลี่ยนผ่านของผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคอัลไซเมอร์มาอธิบายให้เกิดความเข้าใจถึงปรากฏการณ์นั้นว่ามีแบบแผนเป็นอย่างไร